

“Medya ve Etik” Dersi Alan Öğrencilerin Afet Haberciliğinde Dezenformasyona İlişkin Deneyimleri: Kahramanmaraş Depremleri Örneği

Experiences of Students Taking “Media and Ethics” Course on Disinformation in Disaster Reporting: Example of Kahramanmaraş Earthquakes

Ferihan AYAZ*

Araştırma Makalesi Research Article

Başvuru Received: 07.05.2025 ■ Kabul Accepted: 05.09.2025

ÖZ

6-7 Şubat'ta Kahramanmaraş merkezli gerçekleşen depremler sonucunda binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Afetlerde sosyal medyanın kullanımı giderek daha fazla önem arz etmeye başlamış ve hem yurt dışında hem yurt içinde yaşanan tüm afetlerde sosyal medya kullanımı giderek artmıştır. Ancak sosyal medya tüm olumlu özelliklerinin yanında dezenformasyon yayma gibi olumsuz özellikleri de barındırmaktadır. Bu çalışmanın amacı söz konusu deprem süresinde haberleşen “Medya ve Etik” dersi almış olan öğrencilerin sosyal medya ve dezenformasyona yönelik deneyimlerinin ortaya konmasıdır. Bu temel amaç doğrultusunda 40 öğrenciyle yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmada amaçlı örneklem alma yöntemi kullanılmış ve toplanan veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucuna göre Kahramanmaraş depremi sırasında en çok X kullanılmış, sosyal medyada dezenformasyon artış göstermiş ve katılımcıların yanlış yönlendirilmelerine neden olmuştur. Katılımcılar haberleri teyit etmek için kendi teyit mekanizmalarını kullanmışlardır. Kamu politikalarında dezenformasyonu önleme adına çeşitli düzenlemelerin yapılması ve özellikle sosyal medyaya ilişkin daha fazla araştırma gerçekleştirilmesi hayati önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğal Afetler, Deprem, Sosyal Medya, Dezenformasyon, Haber.

ABSTRACT

Thousands of people lost their lives as a result of the earthquakes centred in Kahramanmaraş, Turkey on 6-7 February. The use of social media during disasters has become increasingly important and has been widely adopted both in Turkey and worldwide. However, alongside its benefits, social media also poses challenges, such as the spread of disinformation. This study aims to explore the experiences of students enrolled in the 'Media and Ethics' course regarding social media and disinformation during the earthquake. Semi-structured interviews were conducted with 40 students. The purposive sampling method was used, and the collected data were analysed through thematic analysis. The results indicate that X was the most frequently used platform during the Kahramanmaraş earthquake, and that disinformation increased on social media, misleading participants. Participants employed their own verification mechanisms to check the accuracy of the news. It is essential to develop effective public policies and conduct further research to prevent disinformation, particularly on social media.

Keywords: Natural Disasters, Earthquake, Social Media, Disinformation, News.

Giriş

Afetler toplumlara pek çok yönden zarar veren, ani ve beklenmedik şekilde gelişen ve sonrasında büyük yıkımlar yaşatan olaylardır. Bu olaylar sırasında ve sonrasında toplumun doğru bir şekilde bilgilendirilmesi görevi kitle iletişim araçlarına ait bir görevdir (Bolat, 2023). Sosyal medya araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte hız, paylaşım kolaylığı, yaygınlık, işlevsellik gibi özellikleri sayesinde ön plana geçen söz konusu araçlar Kahramanmaraş merkezli depremlerde de sıklıkla kullanılmış ve pek çok avantaj sağlamıştır.

Sosyal medya araçlarının avantajlarının yanında bazı dezavantajları da bulunmaktadır. Bilgi kirliliği, spekülasyona açık olma, bilgi teyidinin zor olması ve her kanaldan bilgiyi rahatlıkla yayma gücünün bulunması bu dezavantajları arttırmaktadır (Dursun, 2024). Kahramanmaraş merkezli depremleri yaşayan, daha önceki öğrenim deneyimlerinde Medya ve Etik dersi almış bulunan Gaziantep Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü lisans ve yüksek lisans öğrencileri ile İletişim ve Toplumsal Dönüşüm Bölümü yüksek lisans öğrencileri arasından seçilen 40 öğrenci ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler, öğrencilerin söz konusu zaman diliminde sosyal medyaya ilişkin yaşadıkları deneyimleri ortaya koymaktadır. Öğrencilerin dile getirdikleri deneyimler, sosyal medyanın afet haberciliğindeki avantaj ve dezavantajlarına yönelik dikkat çekici veriler sunması bağlamında önemli görülmektedir.

Afet Haberciliği

Afet, toplumların tamamını ya da tamamına yakınına fiziki, ekonomik, sosyal bakımlardan zarara uğratan, hayatın süregelen akışını bozan ya da kesintiye uğratan, çoğu zaman üstesinden gelmekte yetersiz hissedilen olaylardır (AFAD, 2025). Dünyada pek çok farklı türde afetler meydana gelmekte, bu afetler canlıları etkilemekte, yaşam alanlarının yıkımına, sosyal, ekonomik ve fiziki alanların yıkılmasına neden olmaktadır, afetin boyutu neden olduğu hasarla da doğru orantılıdır (Bolat, 2023, s. 186).

EM-DAT Raporu'na (2023) göre 1900 ile 2022 yılları arasında Türkiye, EM-DAT'ta kullanılan dahil etme kriterleri dahilinde afet olarak sınıflandırılan toplam 90 deprem yaşamış, bu depremler, 96 bin 721 can kaybına yol açmıştır. Bu dönemdeki önemli sismik olaylar arasında 1914'teki Burdur depremi, 1939'daki Erzincan depremi ve 1999'daki Kocaeli depremi yer almış ve her biri önemli can kayıplarına neden olmuştur. Doğu Anadolu Bölgesi bu dönemde en fazla ölümlerle karşı karşıya kalan ildir ve toplam ölümlerin yaklaşık %60'ını bu bölge oluşturmuştur.

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığının (SBB) Deprem Sonrası Değerlendirme Raporu'na göre (2023, s. 17), ise 1900-2023 yılları arasında ölüme veya hasara sebep olan 269 deprem gerçekleşmiş, verdiği cana zarar ya da maddi zarar yönüyle en büyük depremlerin 2023'teki Kahramanmaraş, 1939'daki Erzincan ve 1999'daki Marmara depremleri olduğu işaret edilmiştir.

Afet gibi zor durumlarda medyaya büyük sorumluluklar düşmektedir. Afet yöneticileri, afetzedeler ve hedef kitlenin arasındaki bilgi akışının güvenilirliği son derece önemlidir (Bolat, 2023, s. 187). Bu noktada afet haberciliğinin doğru bir şekilde yapılması, doğru bilginin zamanında ulaşmasını sağlayacaktır.

Afet gazeteciliği, Houston vd. (2019) tarafından gerçekleştirilmiş, gerçekleşmekte olan veya gelecekte gerçekleşebilecek vakalarla ilgili haber toplama ve bu haberleri sunma süreci şeklinde tanımlanmaktadır. Afet haberciliği yaşanan herhangi bir beklenmedik olay hakkındaki bilgileri habere dönüştürürken; olay öncesi, sonrası, müdahale anı, iyileşme süreci gibi tüm durumlarda kullanılacak kaynaklarını belirleme, içerikleri doğru seçme ve profesyonel bir yaklaşımla bilgileri kamuoyu ile paylaşma süreçlerini içermektedir (Koç Algül, 2013, s. 319).

Afetlerin ardından meydana gelen kriz ortamı iletişim sorunlarına neden olmaktadır. Afet iletişimde medyanın çok önemli bir bilgi kaynağı olduğu, hükümetleri ve toplumları etkilemekte

başarılı olduğu söylenebilir. Geniş kitlelere hitap etmesi, izleyici katılımına açık olması önemli avantajlar sağlamaktadır (Rodriguez vd., 2007; Houston vd., 2014). Yeni medya teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde afet haberciliğinde sosyal medya giderek daha önemli hale gelmeye başlamıştır.

Afetlerde Sosyal Medyanın Rolü

We Are Social'a (2024) göre dünyada 5 milyar sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır. Sosyal medyanın afetlerde, bireylerin afet bilgilerini etkilemede, tutum ve davranışlarını yönlendirmede oldukça etkili olduğu giderek daha fazla dile getirilmektedir. Örneğin Gao vd. (2011), X, Ushahidi ve Sahana gibi kitle kaynaklı uygulamaların bir kriz hakkında bilgi toplamak için yararlı olduklarını kanıtladıklarını ancak müdahale koordinasyonu için sınırlı bir faydaları olduğunu belirtmekte, sosyal medyanın kriz anlarında hükümetle işbirliği yapmasındaki öneme işaret etmektedir.

Mart 2011 To-hoku depreminden birkaç dakika sonra, "Japonya" kelimesinin Facebook'ta düzinelerce gönderide kaydedildiği ve bir saat içinde Tokyo'dan dakikada binlerce tweet geldiği örneklerle ifade edilmektedir. Örneğin Peary, Shaw & Takeuchi, (2012), 2011 Japonya tsunamisi ve depreminde sosyal medyanın rolünü diğer felaketlerle karşılaştırarak ele almışlardır. Araştırmacılar, 2011 Doğu Japonya Depremi ve Tsunamisi sırasında, X ve Facebook gibi yeni popüler olan sosyal medyanın, doğrudan etkilenen kişiler için bir can simidi, bilgi paylaşımının bir yolu ve Japonya'nın içinde ve dışında insanların gönüllü olarak çalışıp etkilenen kişilere bilgi tabanlı destek sağlamalarının bir yolu olarak hizmet ettiğini dile getirmektedir. Sosyal medya, güvenlik tespiti, yerinden edilmiş kişilerin yerinin belirlenmesi, hasar bilgisi sağlanması, engelli bireylere destek, gönüllü örgütlenme, bağış toplama ve manevi destek sistemleri gibi hayati yardım işlevlerini yerine getirmek için kullanılmıştır.

Alexander (2014), afet risklerini azaltmada ve kriz yönetiminde sosyal medyanın negatif ve pozitif taraflarını ilgili literatür çerçevesinde incelemiştir.

Deprem gibi kriz zamanlarında, sosyal medyanın (blog, mesaj gönderimi, Facebook gibi siteler, vikiler vb.) yedi değişik şekilde kullanıldığını belirtmektedir. Kamuoyundaki tartışmaları dinleyerek yaşananları izlemek, acil olaylarda müdahale ve acil durumları yönetme sürecini yaymak, kitle kaynaklarını kullanmak, işbirliğine teşvik ederek sosyal uyum yaratmak (hayır kurumlarına bağış dâhil) ve araştırmayı geliştirmek sosyal medyanın afet durumlarında kullanım şekilleri olarak tasvir edilmiştir.

Bird vd. (2012) ise 2010-2011 Queensland ve Victoria sel felaketleri sırasında ortaya çıkan Facebook gruplarını inceledikleri çalışmalarında bu grupların tüm halka son derece faydaları olduğuna yönelik bulgular paylaşmışlardır. Topluluk bazlı Facebook gruplarının 2010-2011 Queensland ve Victoria sel felaketlerinde nasıl etkili olduğuna, yöneticiler için veriler sağladığına, yöneticilerin halktan neredeyse gerçek zamanlı bilgiler yayınladığına işaret etmektedir. Bu çalışma topluluklar hakkında bilgi edinmek, aile ve arkadaşlar hakkında iletişim kurmak için Facebook'un etkisini ortaya koymuştur. Yazarlar, 2010-2011 Facebook gruplarının bölgelerdeki yerel sakinler, aile ve arkadaş çevrelerinden takipçiler kazandıklarını ve grup yöneticilerinin verilerini Meteoroloji Bürosu, Eyalet Acil Durum Servisi, Queensland ve Victoria Polis Departmanları, yerel konseyler ve haber medyası gibi kurumlardan aldıklarını belirtmektedir. Daha da önemlisi, yöneticiler genel halktan neredeyse gerçek zamanlı bilgi yayınlamıştır. Facebook üyeleri bilgi ve sorular yayınlamış, yerel sakinler yardım ve tavsiye istemiş ve almış, bölgeden geçen gezginler yol kapatmaları ve sel baskınları hakkında güncel bilgiler yayınlamış ve almışlardır. Queensland ve Victoria'daki sel felaketi sırasında Risk Frontiers, CQ Flood Update-version 2 ve Victorian Floods gibi topluluk gruplarının üyelerine anketler dağıtılmıştır. Çalışma sonucunda sosyal medyanın acil servisler için değerli olduğu ortaya konmuştur. Yalnızca bilgi yayma aracı olarak değil, aynı zamanda daha önce erişilemeyen gayri resmi iletişimlerini incelemek ve bunlara erişmek için önemli bir kaynak olduğu vurgulanmıştır.

Benzer şekilde Mason vd. (2019), Karayip tıbbi turizm sektörünün 2017 kasırga sezonunda kullandığı kriz iletişim stratejilerini anlamak ve ayrıca dijital ortamlar aracılığıyla iletilen afet iletişim mesajlarının kalitesini değerlendirmek amacıyla yaptıkları bir çalışmada afet sonrasında kitlelere bilgi sunmakta sosyal medya ortamlarından X'in önemini vurgulamışlardır. Özellikle web siteleri, organizasyon blogları ve sosyal medya gruplarının afet dönemindeki önemine işaret etmişlerdir.

Houston vd. (2014) 2012-2013 yıllarında afet sosyal medyası çerçevesi geliştirmek için çevrimiçi, resmi ve bilimsel literatürün kapsamlı bir incelemesini yapmıştır. Bu çerçevenin, afet sosyal medyası araçlarının oluşturulmasını, afet sosyal medyası uygulama süreçlerinin formüle edilmesini ve afet sosyal medyası etkilerinin bilimsel olarak incelenmesini kolaylaştırmak için kullanılabileceğini ileri sürmüştür. Çerçeve içindeki afet sosyal medyası kullanıcıları arasında topluluklar, hükümet, bireyler, kuruluşlar ve medya kuruluşları yer almaktadır. Afet hazırlık bilgilerini ve uyarılarını hazırlamak ve almak, bir olaydan önce afetleri işaret etmek ve tespit etmekten, bir afetten sonra toplum üyelerini (yeniden) birbirine bağlamaya kadar uzanan on beş farklı afet sosyal medyası kullanımı belirleyen çalışma gelecekteki afet sosyal medyasının gelişimine de katkı sunmayı hedeflemiştir.

Rodriguez vd. (2007), 2005 yılında meydana gelen Katrina Kasırgası'nda medyanın rolüne ilişkin yaptığı çalışmalarında afet alanındaki disiplinlerarası araştırmaların önemi ve potansiyel katkıları hakkında eleştirel bir analiz sunmuştur. Benzer şekilde Gao vd. (2011) X, Ushahidi ve Sahana gibi kitle kaynak kullanımı uygulamalarının, bir kriz hakkında bilgi toplamak için yararlı olduklarını kanıtladıklarını, ancak müdahale koordinasyonu için sınırlı bir faydaya sahip olduklarını vurgulamaktadır. Yazarlar, afet yardım koordinasyonuna uygulanan mevcut kitle kaynak kullanımı uygulamalarının eksikliklerini açıklayarak, bir krize yanıt veren farklı kuruluşlar arasında verimli işbirliklerini kolaylaştırmayı amaçlayan bir yaklaşımı tartışmaktadırlar.

Sosyal medyanın kriz dönemlerindeki rolü pek çok uluslararası çalışmada detaylı olarak irdelenmiştir. Örneğin Schroeder vd. (2013) sosyal medyanın kriz iletişimindeki rolünün turizmde embriyonik bir araştırma alanı olduğunu, bu nedenle krizler sırasında sosyal medya kullanımının itici güçlerini incelediklerini belirtmişlerdir. Avustralya, Brezilya, Çin, Hindistan ve Kore'den 2 bin 416 turistle çevrimiçi anket yapan araştırmacılar suç, hastalık, sağlıkla ilgili, fiziksel, ekipman arızası, hava durumu, kültürel engeller ve siyasi krizlerle ilişkili risk algıları, milliyet, geçmiş seyahatlerde akıllı telefon kullanımı ve risk algıları gibi temaların ön plana çıktığına işaret etmiştir.

Ek olarak Mirbabaie vd. (2020), sosyal medyanın kriz yönetiminde güvensizliklere, bireylerin ve kuruluşların kritik durumlarda bilgileri anlamlandırma biçiminde değişikliklere neden olabildiğine işaret etmektedir. Özellikle Harvey Kasırgası sonrasında X'da 9 milyon 414 bin 463 tweet'lik bir veri kümesiyle gerçekleştirilen sosyal ağ ve içerik analizleri, büyük ölçekli bir felaket olayı sırasında anlam vermenin nasıl gerçekleştiğine dair veriler ortaya koymuş ve sosyal medya güvensizliğinin ortadan kalkması için neler yapılması gerektiğine dair öngörülerde bulunmuştur.

Saroj ve Pal (2020) ise, kriz durumları gibi durumlarda sosyal medyayı, ağırlıklı olarak X, Facebook ve Youtube ilişkisini analiz etmiştir. İlk olarak, acil durumların ortaya çıkmasının sosyal medya üzerindeki etkisini görmeye çalışmış, ikinci olarak, olay nedeniyle sosyal medyada ani bir gönderi artışı olduğunda, bu veri tufanının durumsal farkındalık yaratmak ve afet nedeniyle oluşan hasarı en aza indirmek için nasıl etkili bir şekilde çıkarılabileceği ve işlenebileceği irdelenmiştir. Üçüncü olarak farklı sosyal medya gönderilerinin farklı hükümet ve diğer kurumların acil durumları yönetmek için gerekli adımları atmasına ve kaybı en aza indirmek için nasıl yardımcı olabileceğine odaklanılmıştır. Çalışmada söz konusu alanda yayınlanan makalelere yönelik bir analiz yapılmıştır.

Kriz haritaları oluşturulmasının önemine işaret eden Middleton vd. (2013) doğal afetler için önerilen sosyal medya kriz haritalama platformunun, afet riski altındaki alanlar için coğrafya sözlüğü, sokak haritası ve gönüllü coğrafi bilgi (VGI) kaynaklarından konumlar kullandığını ve bunları coğrafi olarak ayrıştırılmış gerçek zamanlı tweet veri akışlarıyla eşleştirdiğini belirtmektedir. Gerçek zamanlı kriz haritaları oluşturmak için istatistiksel analiz kullanan yazarlar bu analizleri coğrafi ayrıştırma sonuçları mevcut yayınlanmış çalışmalarla karşılaştırmış ve çok dilli veri kümeleri arasında değerlendirmişlerdir. Sosyal medyanın kriz haritalandırmasındaki önemi çalışmayla ortaya konmuştur.

Ulusal alanyazında da sosyal medya ve afet gazeteciliği sıklıkla çalışmalara konu edilmiştir. Örneğin Kütükoğlu (2021) söz konusu gazetecilik türünü gündem belirleme yaklaşımı ile irdelemiştir. İzmir depremi ile ilgili haberlerin içerik analizi yöntemiyle analiz edildiği çalışma deprem haberlerinin gündem içinde üst sıralara alındığını göstermiştir. Usta ve Yükseler (2021) ise, 30 Ekim 2020’de İzmir’e bağlı Seferihisar’da gerçekleşen deprem sonrasında sosyal medyadaki paylaşımları, haber içeriklerini medya ile etişin penceresinden değerlendirmişlerdir. Çalışmanın sonucunda mahremiyet, kişisel verilerin güvenliği, kontrolsüz bilgi paylaşımı gibi ihlallerin ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Zincir ve Yazıcı (2013) ise afet döneminde sosyal medya kullanımının önemini irdelemiştir. Afet yönetiminde sosyal medya bilgiler yayma, afete yönelik planlama ve eğitim, problem çözme, sorunlara yönelik karar alma gibi fonksiyonlar için kullanılabilir.

Genel anlamda afet haberciliğine dair çeşitli çıkarsamalar yapan pek çok çalışma da mevcuttur. Örneğin Altun (2018), afetlerin neden olduğu ekonomik, sosyal, fiziki ve psikolojik sonuçları Türkiye’deki afet örnekleri üzerinden incelemiştir. Bolat (2023) ise afet döneminde medyada özdenetim uygulamalarını alanyazın taraması yaparak incelemiştir. Koç Algül, (2013), Türkiye’de risk toplumu süreçlerini irdelemiştir. Topçu ve Ataoğlu (2023) ise, Türkiye’de afet yönetimine

dair lisansüstü tezlere ilişkin bibliyometrik analiz yapmıştır.

Kahramanmaraş depremini konu edinen çalışmalar genellikle sosyal medya ile ilişkilidir. Örneğin Koçyiğit (2024), Kahramanmaraş’ta yaşanan depremler örneğinde, kişilerin afet dönemlerinde sosyal medyayı nasıl kullandıklarına ve verilerin akış sürecine dair gerçekleştirdiği çalışmada en fazla kullanılan platformun X olduğunu ve bu platformda dezenformasyonun çok yaygın olduğunu ve dolayısıyla infobezite denen (aşırı bilgi yüklemesi) durumunun ortaya çıktığını bulgulamıştır. Koçyiğit (2023) Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında sosyal medya ve kriz iletişim sürecini incelediği başka bir çalışmada İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve Haluk Levent’in kurduğu AHBAP Derneği tarafından X’da paylaşılan içeriklere yönelik bir analiz gerçekleştirmiş, X’in anında ve interaktif bir şekilde iletişim kurma imkânı sağlaması yönüyle son derece etkili bir sosyal medya aracı olduğunu bulgulamıştır. Kriz iletişimi konusunda X’in etkinliği oldukça fazladır. Dursun (2024) ise, Kahramanmaraş depremleri sonrasında birbirine zıt görüşleri olan medya kurumlarının birbirlerini hedef aldıkları söylemleri incelediği çalışmada Teun Adrian van Dijk’in eleştirel söylem çözümlemesi yöntemini kullanmıştır. Buna göre kurulan söylem hem muhalif hem de yandaş medyanın yaptıkları haberlerde dezenformasyonun, başarı ve başarısızlık temaları kullanılarak ideolojik içerikler yayımlandığı yönündedir.

Özetle hem ulusal hem de uluslararası alanyazın sosyal medyanın kriz haberciliğindeki etkisini son derece önemli görmekte ve nasıl verimli kullanılabileceğine ilişkin stratejiler, kuramlar ve tartışmalar ortaya koymaktadırlar. Dezenformasyon en sık karşılaşılan sorun olarak alanyazında yerini almıştır.

Afet, Sosyal Medya ve Dezenformasyon

Antunes vd. (2022, s. 521), haber ajanslarının ve gazetecilerin afet haberciliğinde temel bileşen olduklarına ve toplumu iyileştirme noktasında

başat bir rolleri olduğuna vurgu yapmaktadır. Ancak gazeteciler aynı zamanda gerçekleri çarpıtabilmekte ve yanlış anlaşılmalara da neden olabilmektedir.

Yeni medya ve ağırlıklı olarak sosyal medya afet yönetim sürecinde hem olumlu hem de olumsuz etkiler göstermiştir. İletişim kurmanın kolaylaşması, bilgi paylaşımının ve tartışmaların kolaylıkla yapılabilmesi, canlı güncellemeler, fotoğraflar ve videoların rahatlıkla paylaşılabilmesi, kolaylıkla yardım çağrısı yapılabilmesi gibi özellikler sosyal medyayı avantajlı duruma getirmektedir. Ancak herhangi bir kontrolün söz konusu olmaması sosyal medyadaki bilgilerin doğruluğu konusunda şüphelere neden olmaktadır. Yanlış bilgiler halkın da yanlış yönlendirilmesine neden olabilmektedir. Bilgi kirliliği ve spekülasyona açık olması sosyal medyanın dezavantajlarından biridir (Dursun, 2024, s. 307). Usta ve Yükseler'e (2021) göre sosyal medya pek çok etik ihlale neden olmakta ve bu nedenle afet ve acil durumlarda medyanın nasıl kullanılacağına ilişkin kılavuzların geliştirilmesi, halkın medyaya ilişkin farkındalığının artırılması ve bu konuda mevzuat altyapısının sağlanması önemlidir.

Alexander (2014), sosyal medyanın söylenti yaymak, otoriteyi zayıflatmak ve terörist eylemleri teşvik etmek gibi olumsuz yönleri olduğuna değinmekte, bu durumun kriz durumlarında sosyal medya kullanım etiğinin incelenmesini gerektirdiğini belirtmektedir. Örneğin, mahremiyetin ihlali gibi risklere rağmen, etik konusunda kamuoyunun fikir birliğinin medyayı baltalamaya yönelik vicdansız girişimleri geçersiz kılma eğiliminde olduğunu ifade etmektedir. Sosyal medya yolsuzluk ve kötüye kullanımı ifşaatmeninsağlambiryoludur. Alexander (2014)'e göre sosyal medya dünya genelinde halk tarafından yaygın olarak benimsenmekte ve kullanılmakta, acil durum yöneticilerinin çalışma uygulamalarını bu gelişmelere ve potansiyele uyarlamaları zorunlu hale gelmekte ve bu durum sosyal medyanın yeni bir çağın habercisi olduğunu göstermektedir. Ancak etik uyarılara kulak vermek, krizler ve acil durumlar meydana geldiğinde sosyal medyanın kötüye kullanılmamasını veya yanlış kullanılmamasını sağlamak zorunludur.

Sosyal medyanın olumsuz etkilerine örnek verilebilecek bir çalışma Gökmen'in (2023) çalışmasıdır. Araştırmacı Kahramanmaraş depremlerinin sosyal medyada nasıl görüldüğünü ortaya çıkarmak amacıyla Instagram'da "6şubat" etiketi kullanılan 500 görseli içerik analizi yöntemi ile incelemiş ve depremin bu içeriklerle nasıl yansıtıldığını ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışma sonucunda depremin sosyal medyada dramatik ve manipülatif bir şekilde ele alındığı ortaya konmuştur.

Benzer şekilde Demiröz (2020), bir alanyazın taraması yaparak sosyal medyanın afetlerdeki etkileri, afet yönetimindeki rolü ve afetler konusundaki işlevselliği üzerine bilgiler sunmayı amaçlamışlardır. Söz konusu çalışmada sosyal medyanın kriz ve afete ilişkin paylaşımların hızlı bir şekilde yayılımını sağlayan, ancak zaman zaman dezenformasyona neden olabilen, afetzedelerin mahremiyetine zarar verebilen yönleri olduğuna değinilmiş ve bu konuda eğitim alınması gereği vurgulanmıştır.

Afetlerde yoğun bir şekilde bilgi bombardımanının söz konusu olduğunu belirten Koçyiğit (2024) bu sorunu infobezite olarak değerlendirmiş ve söz konusu sürecin Kahramanmaraş depremlerinde, X platformunda ağırlık kazandığına dikkat çekmiştir. Infobezite bilgiye erişim kaynaklarının artması nedeniyle oluşan bilgi kirliliğinin bireylerin gündelik hayatlarında ve zihinlerinde oluşturduğu meşguliyet, bilgi obezliği kavramlarıyla açıklanmaktadır. Söz konusu durumun yoğun olarak yaşandığına işaret eden Koçyiğit bilinçsiz bilgi tüketiminin X ortamında infobezite yaşattığına dikkat çekmiştir.

Özetle afet haberciliğinde dezenformasyona yönelik geniş bir alanyazın bulunmaktadır. Hız kaygısı ve ticari amaçlar söz konusu durumu içinden çıkılmaz hale getirebilmektedir.

Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın genel amacı Kahramanmaraş merkezli depremlerde Gaziantep Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü lisans, yüksek lisans ve aynı fakülte tarafından yürütülen İletişim

ve Toplumsal Dönüşüm Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencilerinin sosyal medyayı nasıl kullandıkları ve yaşanan dezenformasyona yönelik deneyimlerinin ortaya konmasıdır. Öğrencilerin tamamının “Medya ve Etik” dersi almış olmaları seçilmeleri için ön koşul olmuştur. Söz konusu dersin içeriğinde etik kavramı, kavramın tarihçesi, meslek etiğinin ortaya çıkışı, meslek etiği ve iletişim alanının birbirleriyle ilişkisi, iletişim etiğinin tarihi, gazetecilik ve habercilik etiğinin tartışılmasına yönelik konular işlenmektedir.¹ Dolayısıyla çalışmada amaçlı örneklem kullanılmıştır. Amaçlı örneklem çalışmanın amacına en uygun olduğu düşünülen, problemin ve incelenen olgunun anlaşılmasına yönelik zengin bilgiler verebilecek nitelikte olduğuna inanılan bir örneklem türüdür (Baltacı, 2018, s. 266).

Seçilen lisans öğrencileri ve yüksek lisans öğrencileri söz konusu dersin yanısıra “medya okuryazarlığı”, “dijital vatandaşlık” ve “temel gazetecilik” dersleri

de almışlardır. Bu temel amaç doğrultusunda lisans ve yüksek lisans öğrencileri olmak üzere toplam 40 öğrenci ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş ve elde edilen bulgular farklı temalar altında irdelenerek betimsel analize tabii tutulmuştur. Betimsel içerik analizi, bir konuda birbirinden bağımsız olarak gerçekleştirilen nitel/nicel verilerin derin bir şekilde incelenmesi ve o konuya ilişkin genel eğilimlerin saptanmasını amaçlamaktadır. Betimsel analizde belirli bir mantık süzgeci içerisinde temalandırma yapılması konunun anlaşılır bir şekilde sunulması bağlamında önemlidir (Ültay vd., 2021). Çalışmada ayrıca öğrencilerden elde edilen görüşler WordArt program aracılığıyla kelime bulutu haline getirilmiş, böylelikle en çok dile getirilen kelimeler ortaya konarak konunun bağlamına yönelik bakış açısı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Çalışmada görüşleri alınan katılımcılara dair bilgiler Tablo 1’dedir.

Tablo 1
Katılımcılar

Kod	Cinsiyet, il	Yaş	Lisans/Yüksek lisans
Katılımcı 1	Kadın, Gaziantep	51	Lisans
Katılımcı 2	Kadın, Gaziantep	26	Lisans
Katılımcı 3	Kadın, Gaziantep	27	Lisans
Katılımcı 4	Erkek, Gaziantep	40	Lisans
Katılımcı 5	Kadın, Gaziantep	38	Lisans
Katılımcı 6	Kadın, Gaziantep	26	Lisans
Katılımcı 7	Erkek, Gaziantep	30	Lisans
Katılımcı 8	Erkek, Gaziantep	29	Lisans
Katılımcı 9	Kadın, Hatay	55	Yüksek lisans öğrencisi
Katılımcı 10	Kadın, Gaziantep	31	Yüksek lisans öğrencisi
Katılımcı 11	Erkek, Gaziantep	26	Yüksek lisans öğrencisi
Katılımcı 12	Kadın, Gaziantep	29	Yüksek lisans öğrencisi
Katılımcı 13	Kadın, Gaziantep	18	Lisans
Katılımcı 14	Kadın, Gaziantep	20	Lisans
Katılımcı 15	Erkek, Gaziantep	27	Lisans
Katılımcı 16	Erkek, Gaziantep	21	Lisans
Katılımcı 17	Kadın, Gaziantep	28	Lisans
Katılımcı 18	Erkek, Gaziantep	30	Yüksek lisans öğrencisi
Katılımcı 19	Kadın, Gaziantep	38	Yüksek lisans öğrencisi
Katılımcı 20	Kadın, Gaziantep	27	Lisans
Katılımcı 21	Kadın, Gaziantep	23	Yüksek lisans öğrencisi
Katılımcı 22	Kadın, Gaziantep	22	Lisans
Katılımcı 23	Kadın, Gaziantep	25	Lisans
Katılımcı 24	Kadın, Gaziantep	21	Lisans
Katılımcı 25	Kadın, Gaziantep	21	Lisans
Katılımcı 26	Kadın, Gaziantep	20	Lisans
Katılımcı 27	Kadın, Adıyaman	25	Lisans
Katılımcı 28	Erkek, Gaziantep	46	Yüksek lisans öğrencisi
Katılımcı 29	Kadın, Kayseri	20	Lisans
Katılımcı 30	Kadın, Gaziantep	26	Lisans
Katılımcı 31	Erkek, Gaziantep	34	Yüksek lisans öğrencisi
Katılımcı 32	Erkek, Gaziantep	47	Lisans
Katılımcı 33	Kadın, Gaziantep	20	Lisans
Katılımcı 34	Kadın, Gaziantep	25	Lisans
Katılımcı 35	Kadın, Gaziantep	50	Lisans
Katılımcı 36	Kadın, Gaziantep	27	Lisans
Katılımcı 37	Erkek, Gaziantep	55	Lisans
Katılımcı 38	Erkek, Gaziantep	50	Lisans
Katılımcı 39	Kadın, Gaziantep	21	Lisans
Katılımcı 40	Kadın, Gaziantep	21	Lisans

¹ <https://ilef.gantep.edu.tr/upload/files/Gazetecilik%20Lisans%20DERS%20KATALOG%20ve%20I%CC%87CERi%C-C%87G1%CC%87%202024-2025.pdf> (Erişim tarihi: 15.08.2025).

Bulgular ve Tartışma

Katılımcılara "Yanlış bilgilerin yayıldığı bir ortamda nasıl deneyimler yaşadınız? Yanlış bilgidan sıyrılmak için neler yaptınız?" sorusu sorulmuştur.

Ana temalar, "panik yayan yanlış bilgilere vurgu", "yanlış bilgidan kaynaklı mağduriyetler", "etnik kökene ve ideolojiye vurgu yapan içerikler", "kişisel sorumluluklara vurgu" ve "yanlış yönlendirmelere kapılmayanlar" şeklindedir.

Panik Yayan Yanlış Bilgilere Vurgu

Afet haberciliğinde panik oluşturan durumlardan uzaklaşmak ve toplumdaki panik ortamının ortadan kaldırılması temel ilkelerden biridir (Soydan ve Alpaslan, 2014). Benzer şekilde medyanın kriz anında halkı bilgilendirme işlevinin, en iyi ihtimalle insanlar arasında panik ve kaygıyı önleyebileceği, iyi yürütülen görüşmelerin, mağdurları ve yakınlarını destekleyip, rahatlatılabileceği aktarılmaktadır (Englund vd., 2014; Englund ve Arnberg, 2018).

Panik yayan haberlere yönelik tepkisini dile getiren Katılımcı 1, şu ifadeleri kullanmıştır:

"Sosyal medyada dolaşan ses kayıtları vardı. Onlar bizi çok yanlış yönlendiriyordu. Yok işte saat 1 de 9 şiddetinde deprem olacak, girmeyin evlerinize. Bunun gibi manipülatif haberler, insanları çok olumsuz yönlendirdi."

Benzer şekilde Katılımcı 5 şunları dile getirmiştir:

"Medyadaki yanlış bilgilere çok sık maruz kaldık. Yanlış bilgilendirme sonucu yanlış yönlendirmelere de maruz kaldık. Şöyle ki; depremin ilk günü akşam 6.00'da da büyük bir deprem daha olacağı konuşuluyordu. Şehirden çok uzak bir noktada akşam 6.00'yı korku içinde bekledik. Bu gerçekten korkutucuydu."

Katılımcı 9 da panik haberlerinden dolayı sorun yaşadığını şöyle anlatmıştır:

"Çok sık maruz kaldık yanlış bilgilere. Örneğin Hatay merkezli 6,4 şiddetindeki depremin hemen ardından tsunami haberleri bölgede çok büyük paniğe neden oldu. Arsuz'da TCDD'nin denize sıfır bir kampında tek odalı pansiyonda kalıyorduk. Bizim gibi orada kalan birçok insan adeta kaçarcasına bölgeyi terk etmek için araçlarıyla yola çıktılar ve Arsuz -İskenderun otoyolunda izdiham sonucu trafik kazaları yaşanmasına sebep oldular."

Katılımcı 8, yanlış bilginin yaygınlığına işaret etmiştir:

"Sosyal medyadan, online haber sitelerinden, bazen geleneksel medyalardan kaynaklı olarak yanlış bilgilere

kolaylıkla maruz kaldığım oldu. Deprem gibi acil durumlarda yanlış bilgilere dayanarak yanlış yerlere yönlendirildik veya gereksiz paniğe kapıldık, toplumsal olaylar veya protestolar da yanlış yönlendirmelere neden oldu."

Yine yaratılan paniğe dikkat çeken Katılımcı 18 şu ifadeleri kullanmıştır:

"Geleneksel medyada yanlış bilginin sunulduğunu fark etmiyoruz. Çünkü geleneksel medya içeriklerini güncelleyerek yalan bilgileri doğruyla değiştiriyor. Daha sonra yalan bilginin ardından bir şey olmamış gibi sürece devam ediyor. Bir izleyici olarak o süreçte bunu fark ettim. Kitle iletişim araçları, arama kurtarma çalışmaları yapılırken bazı canlı yayın bağlantılarında enkaz altında ses duyulduğunu belirtse de orada kimsenin olmadığını gözlemliyordum. Sadece izleyiciyi ekrana bağlamak için bunu yaptıklarını düşünüyordum. Hatay'da barajın patladığı ve bir ilçenin su altında kalacağı yönündeki haberleri korkuyla takip etmiştik. O sırada da bu haberlerin asparagas olduğunu öğrenmiştik. Sosyal medyada yanlış bilgilere maruz kaldım. Yanlış bilgilendirme sonucu yönlendirilmedim fakat o süreçte kitle iletişim araçları panik ve olumsuzluklara yönlendirdiği için kısa süreli önemli zararları bulunmuştu."

Benzer şekilde panik içerikler Katılımcı 21 tarafından dile getirilmiştir:

"Depremin ilk zamanlarında sürekli olarak yanlış bilgilere maruz kalıyordum. Daha önce böyle bir durumu yaşamamış olduğumuz için, deprem gibi bir olayda verilen bilgilerin yanlış olmayacağını düşünmüştüm. Ancak, zamanla bazı kafa karıştırıcı ve yanıltıcı haberlerle karşılaşınca, resmi kurumların açıklamalarını ve uzman görüşlerini dikkate almaya başladım. Örneğin, bazı kaynaklı sitelerde belirli bir tarihte deprem olacağı iddia ediliyordu, ancak uzmanlardan gelen böyle bir açıklama yoktu. Artçı sarsıntıların olacağını biliyorduk, fakat bu tür sitelerin veya sosyal medyanın dezenformasyonu yayarak toplumu paniğe sürüklemesi etkiliydi. Siz o bilgiye inanmasanız bile, çevrenizin tepkilerinden etkileniyordunuz."

Benzer şekilde Instagram'ın panik haberlerde sıklıkla kullanıldığını ifade eden Katılımcı 23 ise şunları söylemiştir:

"Depremi yaşadığımız süre boyunca ne yazık ki yanlış bilgilendirmeye maruz kaldık. Bunun en çok yapıldığı sosyal medya mecrası ise günlük hayatta çok sıklıkla kullandığımız Instagram paylaşımları oldu. Konuyu daha detaylı açıklamak gerekirse insanların o anki en büyük korkusu bir daha yaşanacak büyük bir depremdi. Doğru bilgiye ulaşmak için çıktıkları o yolda bazı Instagram kullanıcıları "Bugün saat 18.00'de büyük bir deprem olacak. Herkes evlerinden çıksın" gibi paylaşımlara maruz kaldılar. O anki psikoloji ile duydukları her şeye inanıyorlardı ve bulundukları yerlerden uzaklaşmak istiyorlardı. Söylenen saat geldiğinde ve hiç bir artçı deprem bile olmadığında bu bilgilerin tamamen yanlış olduğu ortaya çıkıyordu. Bu durumun sonucunda dezenformasyon nedeniyle zor durumda olan insanların daha da zor anlar yaşadığını gördük."

Depremi yaşayan birisi olarak medyanın yanlış bilgilendirme yapmasının kendisini kötü yönde etkilediğini belirten Katılımcı 24 ise şöyle konuşmuştur:

"Sosyal medyada sürekli dönen "şu saatte deprem olacak" bilgisi psikolojik açıdan zorladı. İhtimaller doğrultusunda "Acaba mı?" sorusuyla baş başa kalarak geçirdik günlerimizi. Depremi büyüklüğü ve yeri hakkında bilgi almaya çalıştık ama bu bilgiler de hep farklı farklıydı."

Benzer şekilde Katılımcı 26, şu ifadeleri kullanmıştır:

"Medyadaki birçok yanlış bilgiye neredeyse her gün maruz kaldım; bu, yaşadığımız teknoloji çağının olumsuz getirisiydi. Yayılan yanlış bilgiler sonucu oluşan panik durumu ve bilgi kirliliğine maruz kalmak yanlış kararlar almamıza neden oldu. Bunun en büyük örneği yaşadığımız şehri terk etmek zorunda kalmamızdı ve sürekli olarak işin uzmanı olmayan kişilerin bilmeden tarih, saat vererek deprem olacağını dile getirerek panik ortamına sebebiyet vermesi söz konusuydu."

Medyanın yanlış bilgilendirme yapması depremi yaşayan biri olarak Katılımcı 27'yi etkilemiştir. Sürekli sosyal medyada *"Şu saate şu büyüklükte deprem olacak yalanları hepimizin psikolojisini bozdu"* demiştir.

Medyada çok fazla bilgi yığını olduğunu belirten Katılımcı 29, ise şunları belirtmiştir:

"Zaten olumsuz bir süreçten geçtiğimiz için psikolojik olarak da çok sağlıklı düşünemiyorduk. Gördüğümüz her bilginin doğru olmadığı düşüncesinde olmasak bile etkilenebiliyorduk. Sosyal medya, güzel tarafları olsa bile bu süreçte bizi çok fazla olumsuz etkiledi. Yanlış haberlerden dolayı galeyana gelip panik olduk."

Benzer şekilde Katılımcı 31 şu görüşleri dile getirmiştir:

"Depremi ilk saatlerinde veri akışı çok hızlıydı ve ikinci depreme kadar da öyle ilerledi. İkinci depremden sonra çok fazla içeriğin yayınlanması, gerçek içeriğe ulaşmamızı engelliyordu. Aynı şeye birden fazla kez maruz kalma hem kalabalık oluşturuyor hem de gerçekten odaklanması gereken yerden uzaklaştırıldığını düşündürüyor. Halkın kendisi bilgi kirliliğine sebep oldu mesela deprem bölgesinde bulunmayan ama sürekli sosyal ağlarda depremle ilgili paylaşım yapan insanların sahada çalışan küçük büyük tüm insanları yanlış yönlendirmeleri, bu kirliliğe sebep oldu. Akabinde hükümet yetkililerinin interneti yavaşlatması ve anında güncel bilginin görülmemesi ve internetin çektiği anda çok fazla veriye maruz kalıp hangisinin doğru hangisinin yanlış olduğunun kestirilmemesi de durumu kötüleştirdi."

Yanlış Bilgiden Kaynaklı Mağduriyetler

Yanlış anlaşılma neden olabilecek şekilde bilgiyi çarpıtmak dezenformasyona neden olmaktadır (Chandler ve Munday, 2011, s. 91). Wardle, (2020) dezenformasyonu yedi türe ayırmaktadır: Parodi içerik, yanlış anlaşılabilir içerik, sahtecilik ve taklit, düpedüz yalanlara dayalı içerik, yanlış bağlam, yanlış ilişkilendirme ve manipüle edilmiş içerik. Tarafli, yetersiz, abartılı, alakasız ve yanlış bilgiler de dezenformasyona dâhildir (Aslan, 2009, ss. 167-168). Yanlış bilgi, herhangi bir zarar verme niyeti olmaksızın yanlış bilginin paylaşılması olarak tanımlanmaktadır (Wardle ve Derakhshan, 2017). Katılımcılar yanlış bilginin bu birçok farklı türünden bahsetmektedir.

Yanlış bilgilerden dolayı mağduriyet yaşadığını belirten Katılımcı 4, şu ifadeleri kullanmıştır:

"İlk günler hemen hemen her bilgi yanlıştı. Kargaşa koşturmaya yerini sabit düzene bırakınca bilgiler temizlenmeye başladı. Evet, maruz kaldım. Bir evin bahçesinde 2 hamile 8 çocuk toplam 14 kişinin çadırdaki yaşadığı ve acil yardıma ihtiyacı olduğu bilgisi paylaşılmıştı. Kendi aracım ve yardım malzemeleri ile gittiğimde ailenin 2 katlı evinin bahçesine çadır kurduğunu, hayvancılıkla uğraştıklarını, çok sayıda büyük ve küçükbaş hayvanlarının olduğunu, evlerinin önünde lüks bir otomobil (Mercedes marka) ve 2 adet de kamyonlarının olduğunu görmüştüm. Yardım etmeden geri döndüm. Çünkü yardıma ihtiyacı olan çok kişi vardı."

Deprem bölgesinde çalışan Katılımcı 6 yaşadığı olumsuz deneyimleri şu şekilde aktarmıştır:

"Çok fazla asılsız haberler paylaşıldı. Hatay'ı su basmış, şurada baraj patlamış dediklerini çok duydum. Bize enkazdaki insanların yerleri tespit edilip adres gönderiliyordu. Böyle çok fenomenlerin, ünlülerin paylaştığı adresler vardı, biz gidip 4 veya 5 saat çalışıyorduk. Sonradan öğreniyorduk ki aslında o daire tamamen boşmuş. Deprem alanında olduğum süre zarfında sürekli yalan ve asılsız paylaşımlar gördüm. Bir sosyal tesise insanları gönderdik. 1 saat sonra bir arkadaşım "İkinci bir sallantı olacak" dedi. Depremden etkilenen bir beyefendi bunu duymuş, tesisteki herkese söylemiş. İnsanlar panikle dışarı çıkmaya çalıştı, ezilenler oldu bu yüzden ve buna biz sebep olduk."

Katılımcı 15 ise yaşadığı mağduriyeti şu şekilde aktarmıştır:

"Gaziantep içerisinde bulunan fırınlarda ekmek kuyruklarının fazla olması ve kimi ekmek fırınlarının çalışmaması sebebiyle ekmek bulmakta zorluk yaşadık. Kimi zaman yakınlarda

ekmek temin edilecek marketlerin kapalı olmasına rağmen açık olduğunu söyleyen kişiler sebebiyle ekmek almakta zorlandığım oldu.”

Medyadaki yanlış bilgilere her daim maruz kaldığını belirten Katılımcı 7 ise şunları dile getirmiştir:

“İstediğim kadar önlem alayım ve istediğim kadar bilinçleneyim, sonuç yine aynı... Ülkemizde, haberlerin doğruluğuna pek bakılmıyor. “Haber ilgi çekici ise yayınlanabilir” mantığı süregeldiği için, bu sorun asla bitmeyecek... Sağlık, spor ve gündem haberlerini yakından takip ettiğim için, orada gördüklerimden de etkilenme durumum yüksek olabiliyor. Birçok asparagas spor haberlerine denk geldim. Transfer sezonu açıldığı zaman, yalan haberler havada uçuşmaya başlıyor. Videolu haberlerde, videonun hepsini değil de yarısını koyuyorlar. Bu da izleyicileri normal olarak yalan ve yanlış bilgilere yöneltiyor.”

Katılımcı 11, sosyal medyadaki kaynağı belli olmayan haberlerden dolayı sıklıkla yanlış yönlendirildiğini belirtmiştir:

“Benzer şekilde sosyal medyadaki güvensizliğe vurgu yapan Katılımcı 13, “Covid, deprem gibi yaşadığımız olaylar hakkında yapılan ihmallere, vefat sayıları vb. durumlar kamuya sosyal medya aracılığıyla farklı site ve kaynaklardan yanlış şekilde aktarılmıştır. Yanlış bilgi sonucu yanlış yönlendirmelere maruz kalmadım. Yapılan haberlerin doğruluğu resmi sitelerden duyurulana kadar yapılan her habere kulak asılmaması gerekmektedir.”

Katılımcı 16 deneyimlerini şu şekilde aktarmıştır:

“Medyada depremin ilk zamanları yanlış bilgilendirmelere sıklıkla maruz kaldım. Herkes depremle ilgili yanlış ve çarpıtıcı haberler paylaştı ve bu da hangisine inanacağım konusunda beni yanılttı ve yanlış yönlendirmelere sebep oldu.”

Katılımcı 19 da benzer şekilde teyit edilmeyen bilgilere her gün maruz kaldığını belirtmiştir. Medyadaki yanlış bilgilere deprem zamanı çok maruz kaldığını belirten Katılımcı 22 şunları söylemiştir:

“Biliyorsunuz ki o zamanlar kimse evine giremiyordu. Kalacak yer aramalarımız oluyordu ve belediyenin çadır kurduğuna dair bilgiler yayılıyordu. Daha sonra belirlenen yerlere gidenler boşa düşüyordu veya mülteci olan ailelerin 2-3 çadırı birden almaları sonucu gidenler dışarıda kalabiliyordu. Bir diğer yanlış yönlendirme de medyada deprem sırasında nasıl korunmamız gerektiğine dair bilgilerdi. Bize deprem sırasında “çömelin” deniliyordu ama uzmanlar doğrusunun öyle olmadığını iddia ediyorlardı, yani bunda bile kesin bilgi yok. Yeniden deprem olacağına dair bilgiler yayılıyordu ve bunlar insanlarda korkuya sebebiyet veriyordu. O zamanlar herkes gazeteci oldu diyebilirim. Tabii bunu kötü niyetle yaptıklarını söyleyemem ama yaptıkları şey yanlış bir şeydi.”

Katılımcı 31 ise şu ifadeleri aktarmıştır:

“Depremin ilk bir haftası ve sonrasındaki süreçte en çok

deprem bölgelerinde koordinasyonun olmayışından dolayı sorun yaşadık, bunun medyaya yansımaları da açıkça gördük. Aslında birbiriyle bağlantılı olan şeyler bir sistem içinde. En önemli çark aksıyorsa devamında onunla bağlantılı olan tüm çarklar da yanlış çalışmaya başlar.”

Benzer şekilde Katılımcı 36 şu ifadeleri kullanmıştır:

“Deprem sonrası ilk saatlerde yanlış bilgiler oldukça yaygındı. Her gün farklı bir spekülasyon ortaya çıkıyordu. Örneğin, yanlış fay hattı bilgileri (yanlış bölgelerde büyük artçı depremler olacağı iddiaları), yanıltıcı kurtarma bilgileri (Bir kişinin enkazdan çıkarıldığı haberleri bazen doğru çıkmadı), yardım kampanyalarıyla ilgili yanlış bilgiler (Bazı sahte bağış hesapları açıldı). Bu tür yanlış bilgilerin bazen insanların yardım etmeye çalışırken yanlış yerlere yönelmesine veya gereksiz paniğe kapılmasına neden olduğunu düşünüyorum.”

Etnik Kökene ve İdeolojiye Vurgu Yapan İçerikler

Etnik köken, ideoloji, siyaset gibi kurumlar afetlerden etkilenmekte ve afetlere yönelik tedbir alma süreçlerini, yorumlamaları da etkileyebilmektedir (Tutan, 2024). Siyaset kurumlarının verdikleri kararlar yer yer tartışmalı olabilmekte, afetler “siyaset” üretebilmekte zaman zaman rejim değişikliklerine de neden olabilmektedir (Bankoff, 1999; Bolin ve Bolton, 1986; Olson, 2000; Abney ve Hill, 1966; Chang ve Berdiev, 2015). Katılımcıların işaret ettikleri detaylar hem etnik köken, hem politika hem de ideolojik farklılıkların afetle birlikte tetiklenebileceğini ortaya koyar niteliktedir.

Katılımcı 17 etnik kökene vurgu yapan paylaşımlara yer verildiğine işaret edilmiş ve bu ifadeleri kullanmıştır:

“X ve TikTok’ta medyadaki yanlış bilgilere sıkça maruz kaldık. TikTok’ta bazı kişilerin bilimden uzak, dini korkutularla dolu yorumlar yapması, ‘mehdi gelecek’ gibi iddialar, ve Suriyelilerin cenazelerinin temiz koktuğunu, Türklerin ise pis koktuğunu söyleyen vaazlar biz depremedeleri derinden etkiledi. Bu tür açıklamalar üzerine CİMER’e birçok şikayette bulundum. Yanlış yönlendirme sonucu ise, babam yurtdışında rahatsızlandığında depremede vizesi alarak yanına gitmek istedim. Ancak, vize reddi aldım ve babamı göremeden kaybettim. Devletin vize vermeyecek olmasına rağmen depremede vizesi açıklaması yapması, hem maddi hem de manevi olarak büyük zarara uğramama neden oldu. Bu durum beni derinden üzdü ve unutamayacağım bir mağduriyet yaşattı.”

Medyanın samimi davranmadığını düşünen Katılımcı 20 ise şunları dile getirmiştir:

“Hükümet baskısı ve bağlı oldukları ideoloji onları gerçekten koparmış, gerçekleri göz ardı etmelerini sağlamıştır.”

Kişisel Sorumluluklara Vurgu

Sosyal medyadaki dezenformasyondan uzak kalmanın mümkün olamadığı durumlarda bireyler tam anlamıyla korunamadıklarında bazı önleyici tedbirler almaları gerektiği vurgulanmaktadır. Örneğin, bireyler sosyal medyada karşılaştıkları yanlış bilgilerden büyük ölçüde etkilenmemelerini sağlayacak bilişsel özellikleri geliştirmelidir veya belki de bireyler sosyal medyayı kullanırken karşılaştıkları yanlış sitelerin tuzağına düşmemek için belirli stratejiler veya teknikler kullanmalıdır (Millar, 2021). Günümüzde pek çok kişinin de bu yöntemleri denemek zorunda olduğu katılımcı görüşlerinden anlaşılmaktadır.

Yaşadığı olumsuz deneyimlerin depremde sonra yaygınlaştığını ifade eden Katılımcı 2 şunları belirtmiştir:

“İnternet çağında yaşıyoruz elbette ki diğer insanlar gibi ben de bunlara maruz kaldım. Sosyal medya platformlarında yanlış bilgilere rastlamak oldukça yaygınlaştı diyebilirim. Yanlış bilgilendirme sonucu bazı yanlış yönlendirmelere maruz kaldığımız oluyor. Ancak doğru kaynakları ve doğrulama yöntemlerini kullanarak bu durumun etkisi azaltılmaya çalışmak bizlerin elinde aslında. En önemli izlememiz gereken adım bana göre tek bir kaynaktan gördüğümüz bilgileri doğruymuş gibi varsaymadan, farklı kaynaklardan da teyit etmemiz. Yanlış bilgiye dayalı kararlar almaktan kaçınmamıza engel teşkil eden bir yöntem.”

Kendi sorumluluğuna dikkat çeken Katılımcı 3 ise şunları aktarmıştır:

“Yanlış bilgi birçok kez karşıma çıktı, tereddüt ettiğim konu ve noktalarda yönlendirme yapmamayı tercih ettiğimden ötürü yanlış bilgi yaymaya yol açmadım.”

Katılımcı 31 şu görüşleri dile getirmiştir:

“Bir bilginin doğruluğu için kesinlikle uzak durduğum yer ana akım medya kuruluşlarıydı. Takip ettiğim yerelde çalışan, bağımsız gazeteciler ve o şehirde yaşayan insanlardı ya da tanıdığım biri varsa ona sorup doğruları öğrenmek bulduğum bir çözüm oldu.”

Katılımcı 35 ise şu görüşleri iletmıştır:

“Medya üzerinden depremle ilgili bilgilere erişirken, güvenilir ve doğrulanmış kaynakları tercih etmek çok önemli. Genellikle, resmi kurumların (örneğin AFAD, Kandilli Rasathanesi) verileri ile ulusal ve uluslararası saygın haber ajanslarının yayınladığı içerikler, bilgi kirliliğini azaltmada büyük rol oynuyor. Bu sayede, medyada sunulan bilgilerin doğruluğunu teyit edebilmek mümkün oluyor.”

Yanlış Yönlendirmelere Kapılmayanlar

Sosyal medyada özellikle Maraş depremlerinde yayılan yanlış bilgiler bireylere düşen sorumlulukları ortaya koymuştur. Afet zamanlarında kullanılan görsellerin kaynağına ve ne zaman çekildiğine dair araştırmalar, şüpheli haberi paylaşmadan önce doğrulama platformlarından kontrol ettirmek, sosyal medya okuryazarlığı konusundaki çabaları desteklemek gibi sorumluluklar kişilerin yanlış yönlendirmeye kapılmamasını sağlayabilecektir (Aydın, 2023). Katılımcılar, “Medya ve Etik” dersi alan bir gruptur ve yanlış yönlendirmelere dair bir nebze de olsa bilinçli oldukları gözlenmiştir.

Katılımcı 10 bilgileri teyit etmek için birden fazla kaynak kullandığı için yanlış bilgilendirilmediğini belirtmiştir. Katılımcı 14 de şunları aktarmıştır:

“Medyada yanlış bilgiye maruz kalmadım. Sadece gördüklerime inandım, medyanın haberi nasıl aktardığını bilemeyiz.”

En çok resmi kaynak olarak nitelendirilen AFAD sözcülerini dinleyen Katılımcı 25 bunun yanı sıra sosyal medya araçlarından da faydalandığını belirtmiştir.

Katılımcı 28 ise yanlış bilgilendirmenin sürekli X’den yayıldığını, ancak bu yönlendirmelere itibar etmediğini, örneğin “şu saatte deprem olacak evden çıkın” sözüne itibar etmeyerek evde kaldığını belirtmiştir.

Yanlış bilgilendirmeye maruz kalmadığını ifade eden Katılımcı 30 ise şöyle konuşmuştur:

“Medyadaki yanlış bilgilere ilk birkaç gün maruz kaldım. Kaos ortamından kaynaklı bir bilgi karmaşası yaşanmaktaydı. Açıkçası çok fazla yanlış yönlendirmeye maruz kalmadım. Çünkü güvendiğim bazı haber sayfaları dakika dakika bilgi akışına devam ediyordu. Aynı mahalleyi paylaştığımız insanlar korku içerisinde çok fazla yanlış haberi birbirine aktarıyordu ama ben sosyal medyaya bakınca bunun yalanlanmış haber olduğunu söyleyebiliyordum.”

Katılımcı 32 de kendi imkânlarıyla dezenformasyonu önlediğini söylemiştir:

“Ön yargılı konuşmak ve dinlemek, zaman yönetimi ve zaman baskısı, emir vermek, tehdit etmek, suçlamak gibi unsurlar bilgiye erişmedeki gürültü faktörleri şeklinde zaman zaman ortaya çıkabiliyor. Öğrendiğim bilgilerin doğruluğu teyit etmek için internet gazeteleri, sosyal

medya ve haber sitelerini takip ettim. Bir bilgiye hemen inanmamak ve güvenilir kaynaklardan doğrulama yapmayı ilke edinmek dezenformasyonu önlemede son derece önemlidir. Yanlış yönlendirmelere maruz kaldığımda hemen düzeltme yaparak telafi ettim. Mobil cihazımdaki sosyal medya araçlarını (Facebook, X, Instagram) sıklıkla kullandım. En çok yaralandığım sosyal medya aracı ise X di."

Katılımcı 33, deprem döneminde gürültü faktörlerinin toplumda bulunan önyargılar olduğunu ifade etmiştir.

"Sosyal medya, haberler ve gazetelerden bilgi edindim. Bilgiyi doğrulamak için çeşitli kaynaklara ulaşmak durumunda kaldım. Yanlış bilgiye maruz kalmadım. Televizyon ve sosyal medyayı kullandım ama en çok televizyondan bilgi aldım."

Katılımcı 35 kaynağı belirsiz veya teyitsiz bilgilerin kasıtlı ya da bilinçsiz olarak çarpıtılmış haberlerin hızla yayılmasının doğru veriyi ulaşmayı engellediğine işaret etmiş ve şu görüşleri aktarmıştır:

"Ağırlıklı olarak AFAD ve Kandilli Rasathanesi'nin verilerinden yararlandım. Deprem sırasında en işlevsel bulduğum sosyal medya aracı X oldu. Çünkü X, anlık güncellemeler, yer bildirimleri, yardım çağrıları ve kriz koordinasyonu gibi kritik bilgilerin hızla yayılmasını sağladı. Resmi kurumlar (AFAD, Kandilli) ve güvenilir haber ajansları da güncel bilgileri X üzerinden aktardığı için, kriz anında bilgilerin en hızlı ulaştığı platform olarak öne çıktı. Bunun yanı sıra, Instagram görsel içeriklerle (örneğin, hasar fotoğrafları, kısa videolar) destek sağladı ve WhatsApp, daha kapalı çevrelerde (aile, arkadaş grupları) doğrudan iletişim kurmak için kullanıldı. Ayrıca, sosyal medyada yayılan bilgilerin doğruluğunu teyit etmek için Teyit.org gibi platformların çıktıkları da büyük önem taşıdı. Bu birleşim, deprem süresince hızlı ve güvenilir bilgi akışını sağlama konusunda bana yardımcı oldu."

Katılımcı 36 ise şu ifadeleri kullanmıştır:

"Sosyal medyada yayılan yanlış bilgiler (yıkılan bina sayıları, can kaybı gibi yanlış aktarılan veriler), farklı medya kuruluşlarının çelişkili açıklamaları, duygusal paylaşımlar ve panik yaratan içerikler, resmi açıklamaların geç yapılması veya eksik bilgi içermesi rahatsızlık vericiydi. Doğru bilgilere ulaşabilmek için resmi kurumların açıklamalarını takip ettim. AFAD, Kandilli Rasathanesi ve Valilik kaynaklarına ulaştım. Farklı haber kaynaklarını karşılaştırdım. Doğrulama platformlarını kullandım. Görsellerin ve videoların kaynaklarını Google Reverse Image Search kullanarak inceledim. Resmi kaynakların daha hızlı bilgilendirme yapması gerektiğini düşünüyorum. Sosyal medya platformları yanlış bilgileri etkiletmeli ya da kaldırmalıydı. Güvenilir haber ajansları, bağımsız gazeteciler ve bölgedeki gönüllü muhabirler faydalı oldu. X, hızlı bilgi akışı sağladı ancak dezenformasyon çoktu. WhatsApp & Telegram grupları yerel yardımlaşma için etkili oldu. Televizyon kanalları görüntülü bilgi almak için önemliydi ama bazı kanallar siyasi içerikler eklediği

için eleştirildi. Bu tür krizlerde bilgi kirliliği çok fazla olduğu için doğrulama yöntemleri kritik hale geliyor. Sosyal medya kaynaklı haberlerin hemen paylaşılmadan incelenmemesi gerektiğini düşünüyorum."

Katılımcı 37 medyada sunulan depremle ilgili içeriklere sağlıklı bir şekilde erişemediğini belirtmiştir:

"Medyada sunulan depremle ilgili içeriklere sağlıklı bir şekilde erişemedim. Erişimi engelleyen gürültü faktörleri: Teknik aksaklıklar (internet kesintisi, operatörlerin kesintisi), psikolojik, stres, kaygı ve duygusal durumlar ve bilgi gürültüsü (bilgi kirliliği, yanlış veya çelişkili bilgiler, kaynak güvenilirliği sorunları) şeklinde ifade edilebilir. Medyadaki doğru bilgiyi seçmek için orijinal kaynağı bulmaya çalıştım, tarih ve bağlam kontrolü yaptım. Dezenformasyonu ortadan kaldırmak için geliştirilen doğrulama yöntemleri kullandım. Yapay zekâ destekli Google, X gibi platformlar sahte haberleri otomatik olarak tespit etmeye çalışır. Gerçek kontrol platformları, teyit.org gibi siteler yanlış bilgileri analiz eder. Medyadaki yanlış bilgilere sosyal medya kısıtlamaları kalktıktan sonra 10 üzerinden 4 maruz kaldım diyebilirim. Yanlış bilgilendirme sonucu yanlış yönlendirmelere maruz kalmadım. Depremin yaşandığı bir hafta boyunca medyada en çok yaralandığım kaynak televizyon ve X uygulamasıydı."

Katılımcı 38 şu ifadeleri kullanmıştır:

"Ön yargılı konuşmak ve dinlemek deprem sırasında zorlayıcı unsurlardı. Zaman yönetimi ve zaman baskısı da iletişimi zorlaştırdı. Öğrendiğim bilgilerin doğruluğunu teyit etmek için internet gazeteleri, sosyal medya ve haber sitelerini takip ettim. Bir bilgiye hemen inanmamak ve güvenilir kaynaklardan doğrulama yapmayı ilke edinmek dezenformasyonu önlemede son derece önemlidir. Yanlış yönlendirmelere çok sık maruz kalmadım. Kaldığım zamanlarda hemen düzeltme yaparak telafi ettim. Mobil cihazımdaki sosyal medya (Facebook, X, Instagram) uygulamalarından faydalandım. En çok yaralandığım sosyal medya aracı ise X di."

Katılımcı 39 da haberlere sağlıklı bir şekilde eriştiğini, önyargılı içeriklerin bazen sorunlara neden olabildiğini aktarmıştır. Genellikle sosyal medya ve televizyon aracılığıyla haberleri teyit ettiğini ama özellikle televizyona güvendiğini belirtmektedir.

Benzer şekilde Katılımcı 40 depremle ilgili pek çok farklı kaynaklara başvurduğunu, internet haberleri, gazeteler ve X aracılığıyla içerikleri teyit yoluna gittiğini belirtmiştir.

Özetle katılımcılar panik havası yaratan içeriklerden ağırlıklı olarak rahatsız olmuşlardır. Yanlış bilgiler

Katılımcılar doğru bilgiye erişimde kişilerin kendi sorumlulukları olduğuna vurgu yapmışlar ve teyit mekanizmalarını keşfetmenin kişinin kendi iradesine kaldığına işaret etmişlerdir. Bu konuda yaşanan sıkıntıların en aza indirilmesi açısından Demiröz'ün (2020) de işaret ettiği gibi çeşitli eğitimler alınması zorunluluğu kendiliğini göstermiştir. Benzer şekilde Usta ve Yükseler (2021) sosyal medyanın pek çok etik ihlale yol açtığını vurgulamışlardır, bu çalışma söz konusu bulguyu desteklemektedir.

Katılımcılar ayrıca politik kutuplaşmaların, etnik kökene dayalı ideolojilerin söz konusu dönemde sosyal medyada olumsuzlamalar şeklinde çok fazla dile getirildiğine de işaret etmişlerdir. Karşı görüşlere sahip medya organlarının birbirlerini olumsuzlayan yayınlarına işaret eden Dursun'un (2024) çalışmasının bulguları, bu çalışmayla da örtüşmektedir. Medya organlarının kutuplaşmasına paralel olarak sosyal medya kullanıcıları da afet haberciliği teması altında ideolojik kutuplaşmalara dayalı tartışmalar içine girmişlerdir.

Katılımcılardan birçoğu yanlış yönlendirmelere kapılmadıklarını ifade etmektedir. Sosyal medyadan alınan bilgileri resmi kaynaklardan, TV ve gazetelerden teyit etmek yanlış bilgilerin yaratacağı olumsuz sonuçları bertaraf edecek bir teyit yöntemi olarak algılanmaktadır. İnternet kesintisi ve internetin sınırlandırılmasına yönelik müdahalelerin varlığına işaret eden katılımcılar X'i yaygın olarak kullandıklarına işaret etmişlerdir. Uluslararası alanyazında X'in afet zamanlarında sıklıkla kullanılan bir sosyal medya platform olduğunu ifade eden bulgular, bu çalışmayla da desteklenmiştir (Mirbabaie vd., 2020; Gao, vd., 2011; Saroj ve Pal, 2020).

Katılımcıların kullandıkları kelimelere işaret eden kelime bulutu ve tablo, "bilgi", "yanlış", "medya", "haber" kelimelerini ön plana çıkarmaktadır. "Sosyal" kelimesinin de önde görünmesi medyanın genel olarak depremle ilgili yanlış bilgiye ilişkin sorunlarına işaret etmekte, ancak sosyal medyayı da ek olarak vurgulamaktadır. Tüm bu bulgular eşliğinde sosyal medyanın kullanımında Medya

ve Etik dersi alan iletişim fakültesi lisans ve yüksek lisans öğrencilerinin bile sıklıkla infodemiye maruz kaldıkları sonucu ortaya çıkmaktadır. Sosyal medya yayıncılığının en büyük tehlikelerinden biri olan bu bilgi kirliliği problemine ilişkin acil olarak çeşitli önlemlerin sistematik bir şekilde alınması gerektiği gerçeği kendini göstermektedir.

Çalışma kapsamında "alanyazın" "medya okuryazarlığı eğitimi", "doğrulama mekanizmaları" ve "kamu politikaları" eksenlerinde farklı önerilerin dile getirilmesi önem arz etmektedir.

İlk olarak "alanyazın" ekseninde bir takım öneriler dile getirilebilir. Söz konusu çalışma Kahramanmaraş depremi özelinde ağırlıklı olarak Gaziantep'te depreme maruz kalanlarla yapılan görüşmelerle sınırlıdır. Diğer illerde depreme maruz kalan katılımcılarla görüşerek daha kapsamlı veriler elde edilebilir. Söz konusu çalışma görüşme verileri ile sınırlıdır. Konu ile ilgili anket geliştirilerek daha büyük kitlelerin sosyal medya ve dezenformasyona yönelik farkındalıklarına ilişkin daha geniş kapsamlı çalışmalar yapılabilir.

İkinci olarak dezenformasyonun bu derece yaygın olduğu günümüz medyasında "medya okuryazarlığı", "sosyal medya okuryazarlığı" ve "eleştirel medya okuryazarlığı" eğitimlerinin ne kadar önemli olduğu ve bunun bir eğitim politikası olma zorunluluğunun kendini gösterdiği gözlenmektedir.

Üçüncü olarak "doğrulama mekanizmaları" konusunda hala eksikliklerin olduğu, kişilerin kendi çabalarıyla doğru bilgiyi yanlış bilgidan ayırt etmeye çalıştıkları açıkça ortaya konmuştur. Bu konuda yapılacak teknolojik ve bilimsel buluşlar desteklenmelidir.

Son olarak "kamu politikaları"nın dezenformasyonu önleme ve yaptırım uygulama yönünde çalışmaları hızlandıracak şekilde yeniden düzenlenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. AFAD ve sosyal medya platformları için içerik denetim uygulamalarının görüşülmesi ve bu yönde kapsamlı çalışmaların yapılması bir zorunluluk olarak kendini göstermektedir.

Kaynakça

- Abney, F. G. ve Hill, L. B. (1966). Natural disasters as a political variable: The effect of a hurricane on an urban election. *The American Political Science Review*, 60(4), 974-981. <https://doi.org/10.2307/1953770>
- AFAD (2025). *Açıklamalı afet yönetimi sözlüğü*. <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>
- Alexander, D. E. (2014). Social media in disaster risk reduction and crisis management. *Science and Engineering Ethics*, 20, 717-733. <https://doi.org/10.1007/s11948-013-9502-z>
- Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 1-17.
- Antunes, M. N., Pereira, S.S., Zezere, J. L. ve Oliveira, A. E. (2022). Disaster journalism in print media: Analysis of the top 10 hydrogeomorphological disaster events in Portugal 1865–2015. *International Journal of Disaster Risk Science*, 13, 521-535.
- Aslan, K. (2009). *Haberin yol haritası*. Anahtar Kitaplar.
- Aydın, A. F. (2023). Sosyal medyada dezenformasyon ve manipülasyon: 2023 Kahramanmaraş Depremi örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 12(5), 2603-2624. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1283358>
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Bankoff, G. (1999). A history of povert: The politics of natural disasters in the Philippines, 1985-95. *The Pacific Review*, 12(3), 381-420. <https://doi.org/10.1080/09512749908719297>
- Bird, D., Ling, M., & Haynes, K. (2012). Flooding Facebook- the use of social media during the Queensland and Victorian floods. *Australian Journal of Emergency Management*, 27(1), 27–33.
- Bolat, A. G. (2023). Afet döneminde medyada özdenetim ve özdenetim uygulamaları. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 7(3), 175-197.
- Bolin, R. ve Bolton, P. (1986). *Race, religion, and ethnicity in disaster recovery*. University of Colorado, Institute of Behavioral Science.
- Chandler, D. and Munday, R. (2011). *A dictionary of media and communication*. Oxford University Press.
- Chang, C. P. ve Berdiev, A. N. (2015). Do natural disasters increase the likelihood that a government is replaced? *Applied Economics*, 47(17), 1788-1808. <https://doi.org/10.1080/00036846.2014.1002894>
- Demiröz, K. (2020). Afet kriz yönetiminde sosyal medyanın işlevselliği ve zararları üzerine bir inceleme. *Resilience*, 4(2), 293-304.
- Dursun, Z. (2024). Afet döneminde medya söylemleri. *EKEV Akademi Dergisi*, 97, 305-319. <https://doi.org/10.17753/sosekev.1391142>
- EM-DAT, (2023). *Türkiye'deki depremler 1900'den günümüze bir inceleme*. Amerika The Deadliest Earthquakes in Türkiye.
- Englund, L., and Arnberg, F. K. (2018). Survivors' experiences of journalists and media exposure: A retrospective qualitative study 15 years after a ferry disaster. *Disaster Prevention and Management*, 27, 573–585. <https://doi.org/10.1108/DPM-02-2018-0056>
- Englund, L., Forsberg, R., and Saveman, B.-I. (2014). Survivors' experiences of media coverage after traumatic injury events. *International Emergency Nursing*, 22, 25–30. <https://doi.org/10.1016/j.ienj.2013.03.010>

- Gao H., Wang X., Barbier G., Liu H. (2011). Promoting coordination for disaster relief – from crowdsourcing to coordination. In J. Salerno, S.J. Yang, D. Nau, SK. Chai (Eds.), *Social computing, behavioral-cultural modeling and prediction. Lecture notes in computer science*, (vol 6589, pp.197-204). Springer.
- Gökmen, E. (2023). A study on the appearance of the Kahramanmaraş earthquake on social media. *OPUS Journal of Society Research*, 20(55), 576-591.
- Houston, J. B., Hawthorne, J., Perreault, M. F., Park, E. H., Hode, M. G., Halliwell, M. R., Griffith, S. A. (2014). Social media and disasters: Functional framework for social media use in disaster planning, response, and research. *Disasters*, 39(1), 1-22. <https://doi.org/10.1111/disa.12092>
- Houston, J.B., M.K. Schraedley, M.E. Worley, K. Reed, and J. Saidi. (2019). Disaster journalism: Fostering citizen and community disaster mitigation, preparedness, response, recovery, and resilience across the disaster cycle. *Disasters*, 43(3), 591–611.
- <https://ilef.gantep.edu.tr/upload/files/Gazetecilik%20Lisans%20DERS%20KATALOG%20ve%201%CC%87CER1%CC%87G1%CC%87%202024-2025.pdf> (Erişim tarihi: 15.08.2025).
- Koç Algül, S. (2013). Türkiye'de risk toplumu süreci. İçinde Ş. Çağlar (Ed.). *Şövalyelik mesleği gazeteciliğin uzmanlık alanları* (ss. 317-344). Literatürk.
- Koçyiğit, A. (2023). Dijital çağda sosyal medya kullanımı ve kriz iletişimi. İçinde A. B. Darı (Ed.). *Dijital çağda halkla ilişkiler* (ss. 57-84). Paradigma Yayınları.
- Koçyiğit, A. (2024). Afet ve kriz dönemlerinde bireylerin sosyal medya kullanım pratikleri ve infobezite: Kahramanmaraş depremi örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder)*, 12(1), 62-87.
- Kütükoğlu, E. (2021). Afet gazeteciliğine gündem belirleme kuramı ve İzmir depremi haberlerinden bakış. *Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli Dergisi*, 4(2), 211-233. <https://doi.org/10.33464/mediaj.994871>
- Mason, A., Flores, L., Liu, P., Tims, K., Spencer, E. & Gire, T. G. (2019). Disaster communication: An analysis of the digital communication strategies used by the medical tourism industry during the 2017 Caribbean hurricane season. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 2(3), 241-259. <https://doi.org/10.1108/JHTI-03-2018-0021>.
- Middleton, S. E., Middleton, L. & Modafferi, S. (2013). Real time crisis mapping of natural disasters using social media. *IEEE Intelligent Systems*, 29(2), 9-17. <https://doi.org/10.1109/MIS.2013.126>
- Millar, B. (2021). Misinformation and the limits of individual responsibility. *Social Epistemology Review and Reply Collective*, 10(12): 8-21. <https://wp.me/p1Bfg0-6kD>.
- Mirbabaie, M., Bunker, D., Stieglitz, S., Marx, J. & Ehnis, C. (2020). Social media in times of crisis: Learning from Hurricane Harvey for the coronavirus disease 2019 pandemic response. *Journal of Information Technology*, 35(3), 195-213.
- Olson, R. S. (2000). Toward a politics of disaster: Losses, values, agendas, and blame. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 18(2), 265-287. <https://doi.org/10.1177/028.072.700001800201>
- Peary, B. D. M., Shaw, R. & Takeuchi, Y. (2012). Utilization of social media in the East Japan Earthquake and Tsunami and its effectiveness. *Journal of Natural Disaster Science*, 34(1), 3-18. <https://doi.org/10.2328/jnds.34.3>
- Rodriguez, H., Diaz, W., Santos, J. M. & Aguirre, B. E. (2007). Communicating risk and uncertainty: Science, technology, and disaster at the crossroads. In H. Rodriguez, E. L. Quarantelli & R. R. Dynes (Eds.), *Handbook of disaster research* (pp. 476-489). Springer.

Saroj, A. & Pal, S. (2020). Use of social media in crisis management: A survey. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 48, 101584.

Schroeder, A., Pennington-gray, L., Donohoe, H., & Kiouisis, S. (2013). Using social media in times of crisis. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 30(1-2), 126-143.

Soydan, E., & Alpaslan, N. (2014). Medyanın doğal afetlerdeki işlevi. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi* (7), 53-64.

Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2023). 2023 Kahramanmaraş ve Hatay depremleri raporu. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.

Topçu, T., & Ataoğlu, A. (2023). Türkiye’de afet yönetimi ile ilgili yapılmış olan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(4), 1388-1400. <https://doi.org/10.35341/afet.1301195>

Tutan M. N. (2024). Afetlerin siyasal söylemi: Türkiye’de iktidar ve muhalefetin karşılıklı çerçeveleme ve algılamaları, 1999-2023. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 46(3), 643-667. <https://doi.org/10.14780/muiibd.1520864>

Usta, E., ve Yükseler, M. (2021). Afetlerde sosyal medya kullanımı ve etik ikilemler: İzmir Seferihisar Depremi örneği. *Afet ve Risk Dergisi*, 4, 249-269. <https://doi.org/10.35341/afet.981246>

Ültay, E., Akyurt, H., & Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 188-201. <https://doi.org/10.21733/ibad.871703>

Wardle, C ve Derakhshan, H. (2017). *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making*. Council of Europe Report.

Wardle, C. (2020). Understanding information disorder. First Draft. <https://firstdraftnews.org/long-form-article/understanding-information-disorder/>

We Are Social. (2024). 5 billion social media users. <https://wearesocial.com/us/blog/2024/01/digital-2024-5-billion-social-media-users/>

Zincir, O. ve Yazıcı, S. (2013). Kriz yönetimi ve afetlerde sosyal medya kullanımı. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 49, 65-82.

Extended Abstract

Disasters are sudden and unexpected events that cause significant destruction and affect societies in multiple ways. The responsibility of accurately informing the public during and after such events traditionally belongs to the mass media. With the widespread adoption of social media, these platforms- characterized by their speed, accessibility, and functionality- have become crucial communication tools during crises. In the case of the Kahramanmaraş-centered earthquakes, social media platforms were widely used and provided various advantages in information dissemination. Courses such as Media and Ethics aim to equip students in the field of communication with media literacy skills. Accordingly, students who take these courses are expected to evaluate disaster-related information critically, using their professional competencies.

The increasing prevalence of social media platforms has positioned them as key actors in disaster reporting. However, social media does not always produce positive outcomes, it can also serve as a medium where disinformation spreads rapidly. Both national and international studies emphasize the significant role of social media in crisis communication and propose strategies, theories and discussions on how it can be used more effectively. Among the challenges identified, disinformation emerges as one of the most prevalent issues.

In this study, semi-structured interviews were conducted with 40 students who took the “Media and Ethics” course focusing on the Kahramanmaraş earthquakes. The participants included undergraduate and graduate students from the Department of Journalism at Gaziantep

University Faculty of Communication, as well as graduate students from the Department of Communication and Social Transformation. The purposive sampling method was employed, and the collected data were analyzed using descriptive content analysis, supported by thematic analysis – a common qualitative research approach. Descriptive content analysis aims to deeply examine qualitative/quantitative data on a specific topic and identify overall trends. Within this framework, thematization is important for presenting findings coherently and meaningfully (Ültay et al., 2021).

Participants were asked to share examples of their experiences regarding information they obtained from social media during the earthquake. Ethical approval for the interviews was obtained from Gaziantep University Social Sciences Ethics Committee. Additionally, a word cloud was generated using the WordArt program to visualize the most frequently mentioned words among participants.

The themes identified through the analysis were: “Emphasis on misinformation that spreads panic”, “victimization due to misinformation”, “content emphasizing ethnicity and ideology”, “emphasis on personal responsibility” and “those who resist misdirection”. These themes emerged from the participants’ narratives and were categorized following in-depth analysis.

The findings indicate that misinformation causing public panic was frequently disseminated during the earthquake period. Participants reported psychological distress and occasional victimization due to exposure to false information, describing situations where individuals’ reactions intensified social tension. They emphasized the role of individual responsibility in verifying information and noted the importance of developing personal verification mechanisms. Moreover, participants observed that political polarization and ethnicity-based ideologies were highly visible on social media during this period. These results align with Dursun's (2024) findings, which revealed that media outlets with opposing views often broadcast negatively about one another.

Most participants stated that they were not misled, as they verified the information obtained from social media through official sources, television, and newspapers. Such verification practices were perceived as effective in mitigating the negative consequences of misinformation. Participants also noted the existence of internet interruptions and restrictions, reporting extensive use of X during the disaster. The findings support international research highlighting X as one of the most frequently used social media platforms in times of crisis. The word cloud and frequency table emphasize the prominence of “information”, “misinformation”, ‘media’ and “news”, while the recurring appearance of the word “social” underscores both the general problem of misinformation in media and the specific challenges posed by social media.

In conclusion, the findings suggest that even undergraduate and graduate communication students who have received formal education in Media and Ethics are frequently exposed to infodemic phenomena in their use of social media during disasters.

Yazar Bilgileri

Author details

*(Sorumlu Yazar Corresponding Author) Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi İletişim Fakültesi, ferhanayaz@gantep.edu.tr
Orcid: 0000-0003-3277-5188

Destekleyen Kurum/Kuruluşlar

Supporting-Sponsor Institutions or Organizations:

Herhangi bir kurum/kuruluştan destek alınmamıştır. **None**

Çıkar Çatışması

Conflict of Interest

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. **None**

Kaynak Göstermek İçin

To Cite This Article

Ayaz, F. (2025). “Medya ve etik” dersi alan öğrencilerin afet haberciliğinde dezenformasyona ilişkin deneyimleri: Kahramanmaraş depremleri örneği. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (71), 91- 108. <https://doi.org/10.47998/ikad.1690568>